

Álom a kortárs magyar képzőművészetben I.

Bodóczky István álomrepresentációi

TATAI ERZSÉBET

Figyelembe véve, hogy az álmok milyen jelentős szerepet töltenek be a kultúrában – legyenek azok megfajtásra váró isteni üzenetek, ördögi sugallatok, a jövőt meghatározó jóslatok vagy tudatalattink üzenete –, természetes, hogy az álommal kapcsolatos ábrázolások az ókor óta ismertek az európai vizuális kultúrában. Ábrázolták az álom istenét (Hüpnosz, Somnus), az alvókat, illetve álmodókat; utalásokat tettek az álomlátásra szárnyas figurával az alvók mellett (mint a középkori *Háromkirályok álma* kőfaragásokon), az álom tartalmára (*Jákob álma*) vagy megfajtására (*József megfejté a fáraó álmát*). Az újkor elején a középkori ikonográfiai típusok éltek tovább (*Szent József álma*), és még sokáig leggyakrabban az álmodót jelenítették meg. Ahogy azonban az álommal kapcsolatos képzetek lassan megváltoztak,¹ a közösség életét meghatározó királyok és papok jóslatait a képi ábrázolásokon is kezdték felváltani a személyes álomtartalmak.

Az álmok a művészet történetében először a lélek rejtelméi, homályos, kiismerhetetlen mélységei felé forduló romantikában nyertek különös jelentőséget mint inspiráció, téma, kiaknázandó terület. Majd a 19. és 20. század fordulóján, a szimbolista művészetben – a pszichoanalízis kibontakozásával egy időben – nőtt meg az álom iránti érdeklődés.² Ez a trend az 1920-as évektől teljesedett ki: az álmok és a tudattalan művészi „kutatása” a szürrealizmus egyik fő programjává vált – immár a pszichoanalízis ismeretében, amikor sok alkotó felhasználta ennek eredményeit.

Ilyen előzmények után azt gondolhatnánk, hogy az álom ma egyre nagyobb szerepet tölt be a művészetben, de ehelyett igen ambivalens a kortárs művészet álomhoz fűződő viszonya. Egyfelől az álmok jó ismerősök, impliciten erősen jelen vannak, mivel a kortárs kultúrába olyannyira beivódott a

BODÓCZKY ISTVÁN: *Falfestmény, 2008, installáció*
Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

tudatalattival való foglalkozás, hogy az álomtartalmak magától értetődő módon kerülnek műalkotásokba. A tudatalattival való találkozás azonban nem feltétlenül álomként, álmot tematizáló műként manifesztálódik. Ugyanakkor a művészek számára nem ismeretlenek az álommal kapcsolatos pszichoanalitikus elméletek, így kiváltképp az álmaikkal reflektált viszonyt ápoló művészeknél evidens (-nek tűnik) alkotásaik álomszerűsége. Ez egyaránt megmutatkozhat a művek szerkezetében, témájában és műfajában – pontosabban abban, ahogyan a művészek ezekkel bánnak. Másfelől az álom mint téma – expliciten – viszonylag ritka,³ aminek az okát a kortárs művészet extrovertált, társadalmi kérdések

felé forduló létmódjában kereshetjük. Bár az „álom” címként többször is felmerül – például *Dream my dream*,⁴ *A művészetben az álmok valóra válnak*,⁵ *Dream and Reality*⁶ –, az többnyire, jóllehet nem ok nélkül, a vágyakat jelenti, nem az álmokat.

Bodóczy Istvánt⁷ 2008-ban olyannyira foglalkoztatta az álom, hogy visszatekintő kiállításának az *Álomfejtés* címet adta.⁸ Bár korábban is lejegyezte olykor az álmait, és készített „álom-képeket” (a kiállításon is szerepelt kettő: *Nefertiti álma*, 1992; *Álom-rajz*, 1996⁹), a cím aktualitását egy 2005 tavaszán látott álma adta: „A házamban állok. Felnézek és látom, hogy a tető elválik a háztól. A falak és a mennyezet között már vagy félméternyi rés van.”¹⁰ A jungiánus álomszimbolika¹¹ szerint a ház középső része, ahol a hétköznapi élet folyik, megfelel a testnek, a tető pedig a léleknek (szellemnek). Ez az álom tehát a testtől elválni készülő lélek képén keresztül egy halálos betegség eljövételére utalt. Bár a művésznek már az álmát megelőzően is voltak testi tünetei, mindaddig nem fordult orvoshoz. Ezután pedig azonnal életmentő műtétet hajtottak végre rajta. Azóta Bodóczy István leírja és művészi programjába építi az álmait. 2008-ban Székesfehérvárott rendezett kiállítása csak néhány új, álom témájú képet tartalmazott,¹² mégis kimondottan az álommal foglalkozott, voltaképp kiterjesztett álomfeldolgozás volt. Ennek során a művész az álomképeket fizikai képekké, installációkká fordította, illetve a cím által életművét – amelyet a kiállított alkotások képviseltek – egy megfajlásra váró álomsorozatként kínálta fel. E nagyszabású munka óta a művész ugyan eltávolodott az álom témájától, de az olykor-olykor mégis előkerül.¹³

Már a kiállítási meghívó is sokatmondó: képe a tudatküszöb metaforikus reprezentációja. A víz alatti, sötét táj fotografált felületén fehér vonalak: írás és rajz jelennek meg, mint a feledés mélységeinek felszínén az emlékezés nyomai vagy mint a tudattalanból felmerülő bizonytalan, mégis világos, racionális, saját eredetüket felülíró kezdemény(ezés)ek.

*Egy keskeny karámban haladok előre. Nagy, fából tákolat karámajtók nyílnak meg sorba, amint megyek. Az utolsónál megtorpanok. Nagy, sötét, szürke kutya állják utamat. Eszembe jut, hogy nem szabad félelmet mutatni. Határozottan belépek. A legközelebb álló kutya szelíden hátrálni kezd.*¹⁴

Ez Bodóczy egy másik, 2006-2007-es álma. Az álom főszereplőjét megjelenítő *Álomkutya* a retrospektív kiállítás egyik kulcsműve volt. Ekként jellemezte Aknai Katalin is.

*Rácsodálkozunk a nyugtalanító, furcsa figurára. Fenséges alakja a nagy felületek törvényének engedelmeskedik. Fülét és orrát valamilyen láthatatlan szél irányába veszi, négy lábát a talajnak feszíti – ha volna ilyesmi a lába alatt. De nincs is rá szüksége, mert ő az árnyékkutya, [...] az alvilág és a holtak, de itt talán még inkább a lélek dolgai körül bábáskodó egyiptomi istenség e világi inkarnációja, aki egy bizonyos pillanatban felbukkant, és Bodóczy társául szegődött.*¹⁵

BODÓCZY ISTVÁN: *Kis tájkép*, 1983, papír, akvarell, 28×22 cm
Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

Ez az álombeli kutya egy másik képnek is a főszereplője lett: negatív alakja félig lép a képtérbe, hogy helyet hagyjon az álomleírásnak. Ezt a képet Bodóczy egy El Kazovszkij tiszteletére rendezett kiállításra készítette.¹⁶ Azért is választotta ezt a motívumot elhunyt kollégája emlékezetére, mert ez egyben Kazovszkij fő motívumára, a sakál-farkas-kutya figurára is utal.

Bodóczy Székesfehérvárott a kiállításon belül egy *Álomkamra* című, külön szobát is berendezett, egy kis teret a térben.¹⁷ Ez a rendezési módszer, amikor tárgyakat, installációkat vagy filmeket valamilyen

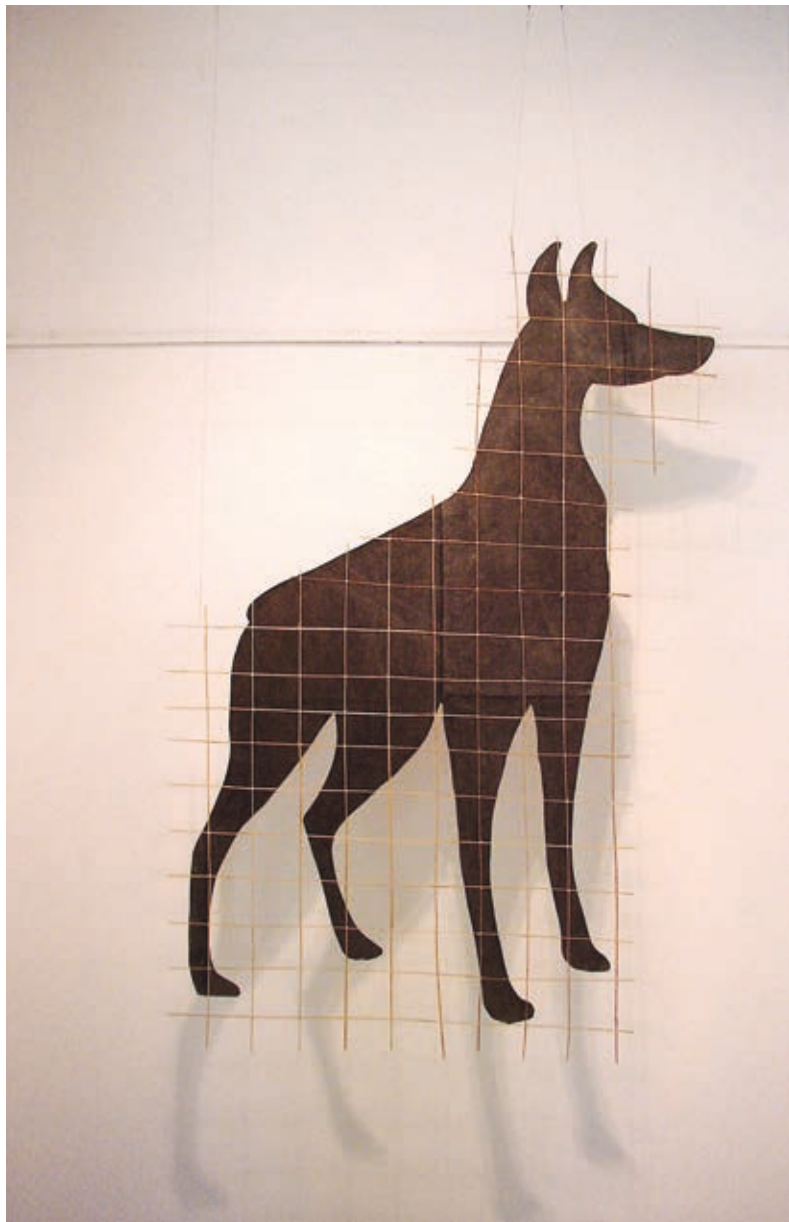
praktikus vagy befogadásesztétikai szempontból elkülönítenek, ma már egyáltalán nem szokatlan, Bodóczy esetében azonban másról – többről – volt szó. Az *Álomkamrában* is éppúgy Bodóczy-művek kaptak helyet, mint a kiállítás többi részében, ahol szintén szerepeltek álommunkák. Az egyetlen szembeszökő különbség az volt, hogy itt

analógiának, amelyben nem azonosságok állnak fenn, hanem utalások sejtnek fel – például lelki jelenségek és viszonyok, valamint képi és szöveges minőségek között.

A benne lévő alkotások sokféleségéből és kiszámított elrendezéséből fakadt, hogy az *Álomkamra* ilyen sűrű magként funkcionált. Míg a kiállítás egésze huszonkét év túlnyomórészt bambusz- és papíralapú, szabad körvonalú munkáiból nyújtott mintegy száz műből álló válogatást, addig ebben a kis szobában sokféle technika, műfaj, méret, téma és stílus volt jelen. A fotográfiák, installáció, kollázsok, szitanyomat, ceruzarajzok, pasztellek és akvarellek között voltak ábrázoló és absztrakt művek (lírai és geometrikus változatban), monokróm és színes munkák. A változatosság mindazonáltal nem cél volt, hanem a témában, az álomfejtésben való merítés óhatatlan velejárója. A „szabad asszociációs” mutató elrendezés valójában a különböző szempontok érvényesítéséből adódott, ahogyan a térben a keresztbe- és egymásra utaló munkák láthatatlan hálózatot alkottak. A visszatekintés pedig nem állt meg 1986-nál, hanem mélyebb időrétegekig hatolt, felhozva gyerekkori, illetve ifjúkori emlékeket.

A fő helyen, a bejáratnál szemközt a falon egy nagy méretű kollázs kapott helyet, egy összefonódó, libikókázó emberpár élelensárga sziluettje: a rácsszerkezetre feszített, vékony papírból formált ikeralakokon halvány feliratok mellett magazinból kivágott képek között látható volt egy fa, úrhajósok, az utolsó ítélet angyalai a torcellói katedrális 12. századi mozaikjából – és így tovább. A mű címével – *Ébrenlét-fejtés* – az alkotó ironikusan utal arra, hogy az ébrenlét éppolyan titokzatos, mint az álom, és mint a mű, maga is megfejtésre vár. Egy ilyen munka központi helyzete révén kritikai távolságot teremt az álomfejtés-alkotás-gyógyítás kérdésköréhez, de ez nem a kellő komolyság hiányát fedi el, éppen ellenkezőleg: az örökös mérlegelés, gondolkodás, vizsgálódás pozícióját jelöli ki.

A bejárat két oldalán, a kezdő- és végpontokon elhelyezett alkotások ugyancsak meghatározók. Az első a *Falfestmény* című installáció – megint csak ironikus és önironikus: infúziós zacskókból infúziós csövek vezettek a falba sárga, piros és kék festéket, a festés fő színeit, amelyekből – elvileg – minden szín kikeverhető. Ebben a metaforában Bodóczy nemcsak a festészet anyagát helyezte gyógyászati eszközökbe és ezzel életadó pozícióba, amivel a művészet gyógyító erejének állított stílizált, szellemes emléket, hanem a festést is kissé gyógyításra, de legalábbis vérátömlesztésre szorulóknak mutatta. Harmadrészt úgy tüntette fel, mintha a falfestmény szinte magától, láthatatlan módon készülne, mintha elég lenne pusztán festékeket vezetni a falba. Ezek a behelyettesítések és felcserélések – a szintanlecke, a festészet és az élet fenntartása vagy életmentés között – játékos asszociációkat elindítva szólnak élet és művészet összefonódásáról. Az utolsó kép, az *Éjszaka is hazatalálok*, szintén talányos, akárcsak a többi: a minimalista szitanyomat fekete felületét alul két vízszintes, színes sáv szeli át. Szellemesen metszi egymást itt kép és szöveg: a sötét, szigorú, kiismerhetetlen képfelület (az „éjszaka”) és a „hazatalálok” ismerősséget, szeretetet, a cselekvés biztonságát előlegező érzeteket kelt, a megszólaló gyerekes önbizalmát konnotálja.

BODÓCZY ISTVÁN: *Álom-kutya*, 2007, bambusz, papír, tus,
Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

a képek között szövegek, álomleírások is helyet kaptak. Emellett különbözött a művek elrendezése: a nagy termekben a kronológiát is szem előtt tartva műciklusok tematikai vagy műfaji rokonság szerint voltak csoportosítva, míg az *Álomkamrában* úgy mond „szabad asszociáció” szerint. Az így elhelyezett munkák olyan sűrűtményt hoztak létre, ami miatt az *Álomkamrát* az *Álomfejtésben* nem tudom másnak látni, mint a kiállítás belső magvának, egy „mély én” metaforának vagy inkább

Az *Álomrajz* térképszerűségével, szaggatott és betűjelekkel ellátott vonalaival éppannyira emlékeztet szerkezeti vagy magyarázó ábrákra, mint különböző vastagodású, helyenként szálkás vonalaival érzelmileg vezérelte folyamatok megjelenítésére. Absztrakt volta és kettős kötődésű karaktere folytán a tőle nem messzire elhelyezett *Felhők* áll vele szoros rokonságban. Mintha tervrajzok váltak volna szabálytalan körvonalú, felhőkhöz hasonló alakzatokká, vagy épp ellenkezőleg: mintha felhők keretbe foglalása történt volna. A *Tárgyilagos rajzoknak*¹⁸ nem sok közülük van sem a tárgyilagossághoz, sem a tárgyiassághoz. A formák viszont egyetlen vonallal vannak megrajzolva rajtuk, amit a festői bizonytalanságban, homályban tartás ellenében tárgyilagossággal szokott meghatározni a művészettörténet. A fotográfiák együttese szürrealisztikusan rejtélyesnek hatott, ahogy el voltak osztva a falon: a jelenkori *Példázatok* fölött (három kis kép egy oldalon, amelyek viccesek, mint az ajtó előtt fekvő banán, vagy meghökkentőek, mint a műtési seb), középen az 1979-es *Széltorony* átlátszó filmre nagyított fényképe uralkodott. Velük ferdén átellenben a művész még korábbi múltjából bukkantak fel képek. Az *Egy paradicsomi helyszín* két fényképe 1960-ból régi emlékeket közvetített: egy mezőkovácsházi házat ábrázolt Bodóczy gyerekkori nyarainak színhelyéről.

A tizenkét áomleírás nem volt képekhez rendelve – olyan értelemben sem, hogy a szövegek és képek nem illusztrálták egymást. Párhuzamos elrendezésük ugyan megengedi az együtt nézést-olvasást, de nem szükséges ezeket egymásra vonatkoztatni. Csak alkalmasint – sajátos asszociációkat létrehozva – bonyolítják és segítik a jelentésalkotást. Sorrendjük talán véletlenszerű mintázatot mutatott (nem követtek időrendet, és nyilvánvalóan nem beszéltek el egy „nagy” történetet), de a különböző típusú álmok szűk válogatása reprezentatív módon mutatkozott: az alkotó-álmódó szempontjából jelentős, a néző számára pedig érdekes áomleírások kerültek bemutatásra. A fő falon volt látható az említett „diagnosztizáló” álom 2005-ből, a legutolsó pedig – a címjegyzék szerint – a gyógyulást jelző, ugyan-csak idézett, kutyás álom 2006-2007-ből. A jungi értelemben vett nagy álmok¹⁹ közé tartozik egy művészi vonatkozású álom,²⁰ egy

BODÓCZKY ISTVÁN: *Traumdeutung*, 2008, kollázs, kiállítási meghívó

Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

BODÓCZKY ISTVÁN: *Egy paradicsomi helyszín*, 1960 (2 fénykép: ház Mezőkovácsházán, Toronymodell, ciroknád, m: 2,5 m) Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

másik, gyógyulást jelző álom 2005-ből (csak nem az ösztönvilág, hanem a kollektív tudattalan felől nézve, amelyben az álmódó meglátja a túlvilágot, de visszafordul),²¹ illetve egy horrorisztikus álom.²²

A *Traumdeutung* cím Freud alapművére utal, a kiállítás mégis lebegtetten a kérdést: álmofejtésről van-e szó vagy pedig műalkotások értelmezéséről. Bodóczy olyan rafináltan fonta egymásba az álmokat és a műveket, hogy azok az elbeszélés ilyen módon megalkotott terében egymás részei és módzatai lettek, a felfejtés munkájának folyamatában együtt hatottak, és együtt teremtettek új összefüggéseket.

Bodóczy István képeinek álomszerűsége azonban nem csupán a témában vagy kiállítási kontextusukban rejlik, hanem a stílusban, a képalkotási módban is. Műveinek nagy csoportjára jellemző ez, főként az 1990-es évek első felétől kezdve készített egyre több álomszerű képet.²³ Olyanokat, amelyeknek az álomhoz azáltal van köztük, hogy az is két világ határán lebeg meghatározatlan terek, amorf és határozott alakzatok között. Ezeknek a képeknek a gazdag festőisége az álmok folyékony tereit idézi. A határozott széleken belül minden képlékeny, csupa sejtetés, bizonytalanság és homály, bennük halvány körvonalú formák, határozatlan kezdetű és végű szövegtöredékek lebegnek. A pauszt Bodóczy olykor varázsnoteszként engedni működni: amikor az hozzáér az alatta lévő

BODÓCZY ISTVÁN: *Álomkamra* (részlet), 2008, Székesfehérvár, Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár. Balról jobbra: *Ébredlét-fejtés*, 2008, bambusz, papír, kollázs; *Térrajz*, 1983, színes ceruza, ceruza; *Kis tájkép*; *Álomrajz*, 1996, pausz, tus, grafit; *Cím nélkül (álat)*, 1992, akvarell, pasztell, ceruza; *Tárgyilagos rajzok I.*, 2007, papír, kréta; *6. Felhők*, 1995, kréta; *Egy paradicsomi helyszín*, 1960; *Erotikus rajz*, 1980, kréta, ceruza, Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

BODÓCZY ISTVÁN: *Éjszaka is hazatalálok*, 1984, szitanyomat
Szent István Király Múzeum, Csók István Képtár, Székesfehérvár

réteghez, látni engedni az oda rajzolt-írt képet – persze csak homályosan, ahogyan az álom megmutatja a lélek rejtett rétegeit.²⁴ Montázsaiiban a semmi absztrakt terében sajtótermékekből származó fotografikus figurák és motívumok bukkannak fel – hasonlóan ahhoz, ahogy a tudattalan felszínén kristályosodnak ki értelemtelem jelek. Ezek a jelek nem egyediek, hanem kollektív képi-kulturális kincseink, törmelékeink. Noha kiválasztásuk és egy képtérbe helyezésük szándékos, narratív összefüggéseket – mint az álmok elbeszélésénél, megfejtésénél – csak a néző teremthet köztük.²⁵ Nem elsősorban az álmok és emlékek közös forrása és rokonsága miatt tartozik ide, hogy Bodóczy legutóbbi munkáiban (*Scrapbook*)²⁶ nem az álmaival, hanem az emlékeivel foglalkozik, hanem e művek tulajdonságai miatt. Kis méretű, nem teljesen szabályos²⁷ korongokra készített festményeit, kollázsait szövegekkel állítja párhozba. A képek montázsjellegénél is álomszerűbb a képek és szövegek közötti nem racionális, nem illusztratív, laza kapcsolat. Egy-egy motívum, távoli asszociáció köti össze őket, olykor egy-egy hasonló vagy azonosnak vélt érzelmi, hangulati elem.

Jegyzetek

- 1 „A régiek az isteni hangot, a démoni üzenetet, a jövőjüket keresték és olvasták az álom szövegében. A modernnek a tudatalatti üzenetét, s talán saját ismeretlen magukat.” Heller Ágnes: *Az álom filozófiája*. Múlt és jövő, Budapest, 2011, 24.
- 2 Gellér Katalin: Álom és alkotás. *Thalassa*, 15/3. (2004), 41–55.
- 3 Éppen ebben az évben (2016) több álommal kapcsolatos kiállítás is látható volt Budapesten: Gosztola Kitti, Horror Pista, Molnár Zsolt, Szemző Zsófia, Trankó Kata. *Mindenkinek van egy álma, mindenkinek van egy tévedése*, kurátor Zsikla Mónika, Stúdió Galéria, Budapest, 2016. január 13–23. <http://studio.c3.hu/arch/mindenkinek-van-egy-álma-mindenkinek-van-egy-tevedese>; Alpern Bernadett, Farkas Júlia, Fischer Judit, Flohr Zsuzsi, Halász Dániel, Kende Tamás, Klima Gábor, Markos Viktor, Mécs Miklós, Molnár Ágnes Éva, Páll Tamás, Rudas Klára, Katarina Šević, Sós József, Surányi Nóra, Vera Vera, Jelena Viskovic, Zagvyai Sári, Zalavári András. *Ébredni alszom, lefeküdni kelek föl*, kurátorok Szalipszki Judit, Szemző Zsófia, Stúdió Galéria, Budapest, 2016. február 12. – március 2. <http://studio.c3.hu/arch/ebredni-alszom-lefekudni-kelek-fo> (letöltés ideje: 2016. május 12.); Randomroutines, *Álommű az, amit a művészek álmukban csinálnak meg*, Kisterem, Budapest, 2016. március 2. – április 1. <http://www.kisterem.hu/randomroutines-2016>; Anna Waligórska, Wojciech Koniuszek, Tomasz Kucharski, Arkadiusz Sylwestrowicz, Dick Alexandra, Kusovszky Bea, Laurian Popa, Ludovics Thiriez, ef. Zámbo István, Horror Pista. *Álomvadászok*, kurátor Tomasz Piars, Latarka Galéria, Budapest, 2016. március 10–31. <http://latarkagalerialogspot.hu/2016/03/alomvadaszok.html>.

- 4 Csáky Marianne: *Dream my dream*, 2010, fotósorozat. In Tatai, Erzsébet: *Marianne Csáky*, Libratallér, Budapest, 2014, 140–142., 160–163., 248–250.
- 5 Katarzyna Kozyna: In *Art Dreams Come True – W sztuce marzenia stają się / A művészetben az álmok valóra válnak*. Kiállítási katalógus, szerk. Hanna Wróblewska, BWA Wrocław Galerie Sztuki Współczesnej – Ludwig Múzeum Budapest, Hatje Cantz Verlag, Wrocław–Ostfildern–Budapest, 2007. Ludwig Múzeum – Kortárs Művészeti Múzeum, 2007. szeptember 27. – október 28. Lásd még <http://www.ludwigmuseum.hu/site.php?inc=kiallitas&kiallitasid=390&menuid=43>.
- 6 *Dream and Reality. Modern and Contemporary Women Artists from Turkey*, Istanbul Modern, 2011. szeptember 16. – 2012. január 22. http://www.istanbulmodern.org/en/exhibitions/past-exhibitions/dream-and-reality_58.html.
- 7 1943-ban született Budapesten. A Képzőművészeti Főiskolán festészetet tanult, 1970-ben végzett. *Kortárs Magyar Művészeti Lexikon* 1., főszerk. Fitz Péter, Enciklopédia, Budapest, 1999, 268–268.
- 8 Csók István Képtár, Székesfehérvár, 2008. március 1. – április 13. *Traumdeutung. Bodóczy István kiállítása*. Kiállítási katalógus, szerk. Izinger Katalin, Szent István Király Múzeum, Székesfehérvár, 2008.
- 9 *Nefertiti álma*, 1992, bambusz, papír, akvarell, pasztell; *Álomrajz*, 1996, tus, kréta.
- 10 *Bodóczy István álma*, 2005, Székesfehérvártott kiállítva 2008-ban.
- 11 Carl Gustav Jung: *Emlékek, álmok, gondolatok*. Ford. Kovács Vera, Európa, Budapest, 1987, 25., 179., 208–209., 274. stb.
- 12 Pl. *Álom-kutya*, 2007, bambusz, papír, tus.
- 13 2012-ben felkérte egykori tanítványait – ma ők is művészek –, hogy a Budapest Galériában rendezett kiállításának megnyitóján adják elő Edoardo Sanguineti *Traumdeutung* című darabját (elhangozott Pálos Miklós rendezésében). *DO IT – a tanítás mint alkotás*, Budapest Galéria, Budapest, 2012. június 7. – július 29. Lásd Orosz Csaba: Ne dönts, ha nem muszáj. Bodóczy István kiállítása és könyvbe-mutatója. *Új Művészet* 23/9. (2012), 43–44. 2014-ben ellátta Horváth Csilla és Sinkó István *Régi új álmok* című kiállításának megnyitását. Ferencvárosi Művelődési Központ Pincegalériája, Budapest, 2014. április 2–30. Bodóczy István: Négykezes: Sinkó István és Horváth Csilla kiállítása. *Új Művészet*, 25/5. (2014), 54–55.
- 14 *Bodóczy István álma*, 2006–2007, Székesfehérvártott kiállítva 2008-ban, idézet a kiállítás szöveges részéből.
- 15 Aknai Katalin: *Repítve: A belső kertből*. Bodóczy István: *Álomfejtés. Új Művészet*, 19/5–6. sz. (2008), 32–34: 34.
- 16 *Hommage à El Kazovszkij*, Várfook Galéria, Budapest, 2009. január 8. – február 7.
- 17 Az *Álomkamrában* kiállított művek: 1. *Falfestmény*, 2008, installáció, műanyag, piros, sárga, kék tus; 2. *Példázatok*, 2005–2008, fotó (3 db); 3. *Tárgyilagok rajzok*, 1993–2007, kréta (3 db). Izinger, i. m., 83.; 4. *Széltorony*, 1979, film.
- Bodóczy, i. m., 26.; 5. *Cím nélkül*, 1995, akvarell, tus, pasztell; 6. *Ébrenlét-fejtés*, 2008, bambusz, papír, kollázs; 7. *Kis tájkép*, 1983, akvarell, ceruza; 8. *Terrajz*, 1983, színes ceruza, ceruza; 9. *Álom-rajz*, 1996, tus, kréta. Izinger, i. m., 89.; 10. *Cím nélkül (Állat)*, 1992, akvarell, pasztell, ceruza. Izinger, i. m., 41.; 11. *Felhők*, 1995, kréta; 12. *Egy paradicsomi helyszín*, 1960, két fotó egy keretben; 13. *Erotikus rajz*, 1980, kréta, ceruza; 14. *Éjszaka is hazatalálok*, 1984, szitanyomat; 15. *Álomleírások* (12 db).
- 18 A terem három pontján úgy vannak elrendezve, hogy az általuk az alapra rajon kijelölt háromszög magasságvonala épp merőleges a fő mű, az első és utolsó alkotás által alkotott háromszög magasságvonalára.
- 19 Jung, i. m., 119., 131., 180., 262.
- 20 „Max Ernst műterme Budapesten egy belső udvarra néz. Az udvar nagy részén fű nő. Ebben egy bonyolult geometriai ábrát nyírok. S. Katinak mutatom (az ő ábrája volt). Aztán hófehér közüzalékkal lett betetítve az udvar. Javasolom, hogy ezeket kupacokba – művekké – kellene rendezni és fűvel körülültetni, hogy ne csak kő legyen.” *Bodóczy István álma*, Székesfehérvártott kiállítva 2008-ban.
- 21 „A forgalmas, nyüzsgő pesti utcáról bemegyek egy házba. Belül teljes sötétség, az egész többemeletes ház egyetlen tér, aminek a tetejét közepén egy oszlop tartja. Mindenfelé alig kivehetően pokrocokba bugyolálva emberek kucorognak, megyek át a téren, a szemközi oldalon egy kijárat világlik. Ügyelnem kell, hogy ne menjek neki senkinek. A túldalalon kilépek, óriási fény, szinte elvakít. Jobbra a házhoz építve egy félig nyitott gótikus kápolna, balra lent pedig, mintha egy dombról látnám: egy falu sok fával. Visszafordulok, és a sötét termen keresztül kimegyek újra a forgalmas városi utcára. 2005. ősz.” Uo.
- 22 „Egy földszintes kockaházban várakozunk. Ámulva hallgatom, hogy itt fejamputációkat végeznek. Látok is egy embert (hátról), hosszú szürke ballonkabátban, fej nélkül. Látom a nyak tövének metszetét, ahogy megy le a gerinc, a nyelvcső, az erek. Nincsen seb, se vér. Ugyanúgy járkál, mintha lenne feje. Később a városban sétálok, de eszembe jut, hogy hamarosan az én műtémre kerül sor. 2008. január 10.” Uo.
- 23 Már amikor képet alkot. Sokoldalú művészről van szó, aki a képeken kívül háromdimenziós konstrukciókat és repülő szerkezeteket is készít, és a művészettel nevelés gyakorlatával és elméletével is rendszeresen foglalkozik. Mindezeknek kevesebb közül van az álmokhoz, mint a mérnöki és racionális gondolkodáshoz, valamint a kísérletező életmódhoz.
- 24 A varázsnóteszt itt nem pontosan a freudi jelentésben értem, csak bizonyos tulajdonságait használom. Sigmund Freud: *Feljegyzés a „varázsnótesztről”*. Ford. V. Horváth Károly, *Műhely*, 1992, Pszichoanalízis-különszám, 45–46.
- 25 Az álom-én és az álmodó én (lásd Heller, i. m., 32–44.) kettéválasztását analogikusan a művészetre vonatkoztatva: az álom-én a szerző, az álmodó én a mű leírója és értelmezője. Ahogy az álom megfejtője a társak és a pszichoanalitikus mellett (előtt) lehet az álmodó én, úgy a mű értelmezője a kritikus vagy teoretikus mellett (előtt) a művet megalkotó ember is lehet.
- 26 Az első sorozat: *Labor* (a Herczeg Klára-díj elnyerése alkalmával), Budapest, 2014. január; a második sorozat: *Római Magyar Akadémia* (2014. évi ösztöndíjasok kiállításán), 2015. június.
- 27 Épp csak annyira, amennyire a képek kereteit adó bambusz hajlékonysága engedi.

A tanulmány második részében Czene Márta
 álmrepresentációiról lesz szó.